

можливостей, прав і привілеїв, якими могли б користуватися члени дискримінованої релігійної групи. У стійкості структури забобону криється причина того, що він погано піддається змінам під впливом раціональної інформації.

Масовий характер такого роду поведінки на побутовому рівні має тенденцію переходити на офіційний. Так, релігійні переваги переходять у відкриту форму ворожнечі: у неприйняття, презирство, нетерпимість до інших релігій а, отже, до їх відторгнення. Небезпечна близькість релігійних забобонів до реальної поведінки визначається тим, що для реалізації на поведінковому рівні їм не потрібні серйозні засади, досить зовнішніх мотивів.

Сучасний світ ставить релігійні організації перед новими викликами, відповідь на які стає життєво важливими не лише для них, а й для людства у цілому. Такими викликами стають дилеми між замкненістю та діалогічністю, споживацтвом та екологічністю, ворожістю та любов'ю, толерантністю та нетерпимістю, дотриманням прав кожного та свавіллям. Водночас, світ очікує від релігії адекватної реакції, що могла би унебезпечити людство від подальшої руйнації.

Джерела і література:

1. Психология особистості. Словник-довідник / За ред. В.П. Горностая, Т.М. Титаренко. – К.: Рута, 2001. – С.112.
2. Релігієзнавчий словник. / За ред. професорів А. Колодного і Б. Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – С.277–278.
3. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности. – М.: Смысл. 1998. – С. 48.
4. Єленський В.Є. Релігія після комунізму: Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформації центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні. – К.: НПУ імені Драгоманова, 2002. – С. 280.

УДК 2-67(477)

РЕЛІГІЙНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ КРИТЕРІЙ СТАБІЛЬНОСТІ МІЖКОНФЕСІЙНИХ І СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

**Петро Яроцький
(м. Київ)**

Релігійний плюралізм як фундамент релігійної свободи вперше заявив про себе в епоху Реформації, однак був обставлений рядом застережень. Католицька церква з самого початку його не визнавала і вважала «протестантською єрессю». Протестантські течії поставилися до плюралізму і використовували його

інструментально, тобто як можливість захищати особисту свободу релігії і не надавали йому сутнісного, універсального значення. Вперше про релігійний плюралізм ґрунтовно – з позицій трактування релігійної свободи, позитивного ставлення до нехристиянських релігій та екуменізму – заявлено на II Ватиканському соборі (1962-1965). Час, що минув відтоді, не зняв цієї проблеми з порядку денного світового християнства та інших релігій. Події початку третього тисячоліття, що відбуваються у світі й Україні зокрема, засвідчують надзвичайну актуальність цієї проблеми. Етнорелігійні, міжконфесійні, державно-церковні, суспільні, міжлюдські відносини були б прозорі й стабільні, толерантні й гуманні, якби насамперед церкви, релігійні спільноти і за їх прикладом держава і суспільство визнавали релігійний плюралізм як наріжний камінь у фундаменті свободи совісті й релігійної свободи, стабільності суспільних і міжконфесійних відносин.

Ключові слова: *релігійний плюралізм, релігійна ідентичність, релігійна свобода, нехристиянські релігії, міжконфесійні відносини, суспільний і міжконфесійний діалог, український контекст релігійного плюралізму.*

II Ватиканський собор прийняв відповідні документи («Декларація про ставлення Церкви до нехристиянських релігій», «Декларація про релігійну свободу», «Декрет про екуменізм»), які заклали фундамент релігійного плюралізму. Мета цього дослідження – простежити застосування основоположних засад цих документів Католицькою церквою, і водночас поставити запитання: чи не час чекати подібних декларацій і декретів від інших християнських церков і саме в Україні? Міжконфесійні відносини в поліетнічній і поліконфесійній Україні значною мірою залежать від прийняття й пошанування принципу релігійного плюралізму, який ґрунтується на усвідомленні сотеріологічної рівноцінності інших релігій, релігійної свободи й дійового екуменізму.

Необхідно означити філософський зміст поняття «плюралізм», оскільки іноді його значення застосовується дещо примітивно як терпимість і неадекватність. Плюралізм (від лат. *pluralis* – множинний) у його термінологічному значенні і закладеному в ньому сутнісному змісті здобув громадянське право в Україні лише в 90-ті роки ХХ ст. (в радянському ідеологічному викладі плюралізм характеризувався як «хибний ідеологічний світогляд, який заперечував єдність світу і твердив, що в його основі лежать багато самостійних незалежних духовних сутностей»). Втім, плюралізм позначає стан, протилежний уніфікації і монополізації, а співіснування і взаємодію різних суб'єктів – соціальних, політичних, культурних, правових, релігійних, зрештою богословських і релігієзнавчих, жоден з яких не може домінувати над іншим.

Отже, плюралізм дозволяє зберегти розмаїття релігійних організацій, дає можливість вибору тих чи інших релігійних ідей, кожна з яких не є самодостатньою і визначальною, але допустимою і необхідною для осмислення в загальному конфесійному контексті, що сприяє

проведенню конфесійного діалогу без зверхності й претензій будь-якої релігії і церкви на єдино істинну, виключно сотеріологічну, авторитетну і панівну в конфесійному світі [1, S.414].

Виклад основоположних концепцій плюралізму *Толерантне ставлення до нехристиянських релігій: зміна традиційних парадигм і оцінок.* Протягом двох тисячоліть християнство усвідомлювало і демонструвало рішучу вищість над іншими релігіями. Це впливало з почуття його самодостатності в сфері релігійного життя і негативної оцінки вартості й можливості на терені релігійного життя нехристиянських релігій. Позиція вищості й самодостатності християнства сприяла розвитку активного і самовідданого прозелітизму. «Навернення до істини і віри» стало провідним девізом Католицької та Православної церкви в стосунках з іншими церквами і релігіями. Тридентський Собор Католицької церкви (1545-1563) прийняв антиплюралістичну і антиідентичну у ставленні до інших релігій і церков постулат: «*Extra Ecclesiam Romanum nulla salus*» – «Поza Римською Церквою спасіння немає». Саме цей принцип був покладений як основоположний у взаємовідносинах з нехристиянськими релігіями та іншими християнськими церквами.

Упродовж століть цей постулат не викликав будь-яких сумнівів у католицизмі. Нові часи спричинили ряд складних проблем, які щораз нагальніше почали потребувати ревізії цієї освяченої практикою дискредитуючої інші церкви і релігії засади. Піддано сумніву насамперед традиційне переконання про незаперечну негативну вартість нехристиянських релігій. Усе частіше і послідовніше почала пробиватися думка, що нехристиянські релігії посідають змістовні вартості, які не лише позитивні, а й безмірно цінні з погляду бачення правдивого релігійного життя. З погляду того незаперечного факту, що «християнство є релігією обмеженого часового і просторового обсягу», посилюються докази, що «нехристиянські релігії в оздоровленні релігійного життя були і можуть бути корисними» [2, S. 328]. Ряд християнських теологів почали ставити запитання: «Чи в Божому плані нехристиянські релігії не мають виконати важливе завдання людства; чи, іншими словами, через них не виконується якась частка божественного плану спасіння людства?» [2, S.329]. Зокрема, береться до уваги той факт, що «демографічний вибух», тобто динамічний приріст народонаселення земної кулі, сприятиме постійному відсотковому зниженню кількості християн у світі. Стало очевидним нагальність релігійного плюралізму як явища постійного і звичайного. Саме це диктувало необхідність докорінно змінити в позиції християнства оцінку нехристиян як з точки зору сотеріологічної, так і морально-етичної.

Прозелітизм спричинив зростання резерву недовір'я до християн з боку кількісно потужних і посідаючих великі релігійні традиції нехристиянських релігій. В результаті виник трагічний парадокс: внаслідок з крайніх позицій зрозумілого і здійснюваного місіонерства і прозелітизму на протилежному боці (серед нехристиянських релігій) сформувалася якщо не ворожа, то в усякому разі пронизана недовірою та ізоляцією, позиція, яка, в свою чергу, витворила серйозну перешкоду на шляху реалізації християнського місійного посланництва.

Окремо необхідно сказати про передумову, причину і наслідки, які характеризують нинішній підхід Католицької церкви до іудейсько-християнських відносин. Поскілки молоде християнство виникло в лоні іудаїзму, воно, природно, шукало опори в іудаїзмі як старшій релігійній формації. Реакція потужного іудаїзму на скромну в той період презентацію молодого християнства виразилася у відмові його належності до обраного народу через відому колізію християн зі Старим Завітом і Мойсеєвим Законом, який серед євреїв мав високий авторитет. Зрештою, в християнській свідомості систематично кристалізувалося переконання про відповідальність всього єврейського народу за смерть Христа. Це створювало додаткові імпульси для і так уже великої дози антипатії християнського суспільства до єврейського народу, що, в свою чергу, впливало на формування антисемітизму. Голокост євреїв під час Другої світової війни зворушив совість людства, і перед Католицькою церквою постало запитання: чи якоюсь мірою і вона несе за це відповідальність? «Всупереч незаперечним зусиллям Ватикану і поодиноким представників католицької ієрархії, які намагалися якимось допомогти євреям, досить значна частина католиків в Європі була байдужою до їхньої долі, не говорячи про німецьких католиків, які набагато трагічніше були заангажовані в цю драму» [Ibidem, S.330].

Саме це було поштовхом для Апостольської Столиці в особі Івана XXIII поставити єврейське питання і дати нову оцінку іудейсько-християнським стосункам на II Вселенському соборі. Сам Іван XXIII постійно маніфестував сердечну приязнь і правдиве братерство до єврейського народу. II Ватиканський собор констатував «спільну духовну спадковість християн та іудеїв» і закликав до «спільного духовного самопізнання і пошанування» шляхом «спільних біблійних і теологічних студій, а також братерських розмов». У цитованому документі (Декларації) однозначно заявлено, що «непотрібно трактувати іудеїв як відкинутих і проклятих Богом», в катехизі і публічних проповідях уникати всього, що не погоджується з новою позицією Католицької церкви у ставленні до іудаїзму [3, S.337].

Спільною рисою нового ставлення Церкви до іудеїв та інших нехристиянських релігій є рішучий перехід Апостольської Столиці на позиції діалогу і співпраці. «Католицизм відмовляється від обмеження своїх контактів з названими релігійними течіями до апостольської турботи про їх навернення. Замість цього він виражає щирю готовність до встановлення всіляких можливих з ними контактів, починаючи від ідеологічного діалогу і закінчуючи широкою практикою співпраці» [3, S.332].

Грунтовний і цілком новий елемент у заманіфестованому II Ватиканським собором ставленні до нехристиянських релігій є афірмація (ствердження, посвідчення) релігійних вартостей, які є в різних формах нехристиянських релігій – від примітивних і до великих релігій, які відзначаються досить високим ступенем зрілості, – індуїзму, буддизму й ісламу. Цим релігіям, як вважає Навчальна влада Католицької церкви, притаманні такі релігійні цінності: переконання про існування Найвищої Істоти, яке ґрунтується на вродженому релігійному відчутті (ранні релігійні вірування); зусилля, спрямовані на поглиблення розуміння таємниці Бога і правдивого осягнення сенсу людської долі (індуїзм); усвідомлення ґрунтовної недостатності тимчасового існування людини та її прагнення досягти моральної досконалості за допомогою ряду ціннісних засобів (буддизм).

Великого значення надається ісламові, що пояснюється Соборною декларацією насамперед тим, що іслам досягнув високої релігійної зрілості в опрацювання теодицеї, етики і есхатології. Саме це дає можливість Католицькій церкві налагоджувати з ісламом співпрацю і шукати дотичності й взаємного розуміння.

Загалом оцінюючи релігійну зрілість і духовні цінності нехристиянських релігій, II Ватиканський собор констатував: «Релігії, пов'язані з різними культурами, намагаються відповісти на ті самі запитання за допомогою витончених понять і високоосвічених мовних засобів. Так, в індуїзмі досліджується і виражається божественна таємниця через надмірне багатство міфів і вдумливі філософські концепції, а визволення з-під ударів долі шукається або в різних формах аскетичного життя, або в заглибленій медитації, або втечею до Бога з любов'ю і надією. Буддизм, в різних своїх формах, визначає цілковиту недостатність цього змінного світу і пропонує способи, за допомогою яких люди в дусі набожності могли б або осягнути стан досконалого визволення, або дійти чи то за допомогою власних сил, чи вищої інстанції, до найвищого освітлення. Подібно й інші релігії, які існують у цілому світі різними способами намагаються вийти на зустріч неспокою людського серця, вказуючи шлях, тобто виробляючи доктрини і практичні

вказівки, а також сакральні обряди. Католицька церква не заперечує і не відкидає все те правдиве і святе, яке є в усіх цих релігіях. Зі широкою повагою ставиться до їхніх способів діяльності й життя, до їхніх вказівок і доктрин, які хоча й відрізняються в багатьох випадках від католицизму, все ж таки відображають промінь тієї Істини, яка освітлює всіх людей» [3, S.335]. Нині в католицьких філософських і богословських колах точаться зацікавлені дискусії про ставлення до нехристиянських релігій, їхніх культур, духовних надбань. Йдеться про визнання благодатності, спасаючої сили, духовних потенцій цих релігій. Висувається й обгрунтовується концепція «прихованої присутності таїнства Христа в нехристиянських релігіях» (насамперед в іудаїзмі, буддизмі, ісламі). Обстоюється точка зору (вченим єзуїтом Дж. Дупуїсом та іншими) про те, що в нехристиянських релігіях таємниця боговтілення Христа і його спасаючої для людського роду відкупної місії до певного часу є «анонімною». Тобто і нехристиянські релігії також беруть участь в христологічному таїнстві, оскільки його присутність і діяння не обмежуються християнською спільнотою. Христос, вважаючи цей вчений-єзуїт, має й «інші вівці, які не знаходяться в одній християнській кошарі, але іманентно слухають голосу його» [4, P.127]. Таким чином, відкидається ортодоксальна доктрина про неможливість досягти спасіння в лоні нехристиянських релігій, про їх неблагодатність. Така інновація не лише утверджує поважне ставлення до релігійного плюралізму, а й є визнанням сотеріологічної рівноцінності інших релігій.

Суспільний і міжконфесійний діалог як характерна риса релігійного плюралізму. Цей діалог має різні форми і вияви: діалог з іншими християнами, які не належать до Католицької церкви (православними і протестантами); діалог між вірою, розумом і наукою; екуменічний діалог з іудаїзмом; міжрелігійний діалог з ісламом та іншими нехристиянськими релігіями; суспільний діалог в контексті релігійної свободи. Діалог церкви з державою і суспільством має на меті збереження гідності людини як особистості й рівноцінний розподіл спільного блага. Католицька церква у цьому діалозі захищає основоположні цінності людського життя, які повинні бути визначальними всього суспільно-політичного буття [5, § 241]. Культурний діалог, як вважає папа Франциск, повинен бути спрямований на побудову справедливого суспільства, в якому жодна людська особа не буде виключеною, передовсім бідні й беззахисні. Головним автором, історичним предметом цього діалогу є людина і культура, а не класи, групи чи еліта. Йдеться про порозуміння, про суспільний і культурний пакт [5, § 239].

Діалог між вірою, розумом і наукою є важливим напрямом євангелізації. Католицька церква зацікавлена в синтезі відповідального використання методів емпіричних наук з іншими царинами знання – філософією, теологією і вірою. У проведенні «нової євангелізації церкви і світу» Католицька церква уважно спостерігає за науковим прогресом, щоб «освітити його світлом віри і природного права», щоб науковий прогрес «респектував найвищу вартість людського життя на всіх етапах його існування», вважаючи, що «суспільство буде збагачене завдяки такому діалогу, який відкриває нові горизонти для розуму» [5, § 242]. Водночас Католицька церква має певні застереження щодо сцієнтизму і позитивізму, які «не визнають цінностей інших форм пізнання, ніж форм, властивих для точних наук». Підтримуючи науковий прогрес і визнаючи «величезний потенціал науки, яким Бог обдарував людський розум», Католицька церква вважає, що «віруючі не повинні вимагати, щоб наукова думка отримала підтвердження догмату віри», оскільки «віра не заперечує наукових висновків, яких розум у властивий академічний спосіб досягає» [5, § 243]. У діалозі з іудаїзмом папа Франциск з особливою симпатією ставиться до єврейського народу, «угода якого з Богом ніколи не буде відкликана». У своєму «Апостольському Повчанні» Франциск зазначає, що Католицька Церква «визнає спільно з іудаїзмом важливу частину Святого Письма, поважає цей народ Угоди з Богом і сприймає його віру як святий корінь власної християнської ідентичності». Оскільки «Бог надалі діє з єврейським народом Старого Завіту і сприяє народженню скарбів мудрості, випливаючої із його зустрічі з Божим Словом <•••> Церква також збагачується, коли приймає цінності іудаїзму» [5, § 247].

Міжрелігійний діалог є необхідною умовою миру в світі, обов'язковою для християн, як і для інших релігійних спільнот. У цьому контексті папа Франциск надає особливого значення діалогу з визнавцями ісламу, які сьогодні присутні в багатьох країнах християнської традиції, можуть вільно практикувати свій культ і жити зінтегрованими в суспільство. Разом з тим зазначається, що «не можна ніколи забувати, що сповідники ісламу визнають і зберігають віру Авраама, шанують разом з ним єдиного і милосердного Бога, який буде судити людей в останньому дні» [5, § 247]. Папа звертає увагу католиків на те, що «Святе Письмо ісламу – Коран зберігає істину християнського вчення, а Ісус і Марія є предметом глибокого шанування» [5, § 252-253]. Папа також відзначає, що «гідним подиву є факт участі молоді й людей похилого віку, чоловіків і жінок в щоденній молитві й релігійних обрядах, чого, на жаль, не спостерігається у християнських спільнотах».

Для підтримування діалогу з ісламом потрібна відповідно підготовлена формація розмовців, які б «гласно і радісно були закорінені в свою ідентичність, але також були налаштовані на визнання цінностей інших» [ibidem]. Виходячи з цієї передумови, папа закликає християн «сердечно і з пошаною приймати ісламських мігрантів, які прибувають до наших країн», і водночас звертається до ісламських країн «гарантувати права християн вільно сповідувати свій культ і жити своєю вірою». Епізоди насильства і жертв ісламських фундаменталістів, зазначає Франциск, «не повинні гасити сердечних почуттів до всіх мусульман, щоб не робити ворожих узагальнень, оскільки правдивий іслам і правильна інтерпретація Корану чинять опір всілякому насильству» [5, § 254]. Папа Франциск вважає, що «нехристияни, завдяки безцінній ініціативі Бога і вірності своєму сумлінню, також можуть бути усправедливлені ласкою Божою» і в такий спосіб злучені з Пасхальним Містеріумом Ісуса Христа» [ibidem]. По суті, це є визнанням, як уже зазначалося, відомої в католицьких теологічних колах теорії «прихованої присутності Ісуса Христа в нехристиянських релігіях» (індуїзмі, буддизмі).

Висновки:

1. Визнання релігійного плюралізму – це єдина перспектива мирного співіснування і екуменічної співпраці всіх українських церков і релігійних організацій. Самою історією продиктований саме такий шлях для України. Починаючи із середини XVI ст., від часів Реформації, Україна стає батьківщиною різних протестантських течій. Ще раніше на українській землі прижилися іудаїзм та іслам. Нині маємо досить різнобарвну конфесійну карту України. Тут пускають коріння нові християнські й нехристиянські течії, відгалуження, групи, іноді досить для українців екзотичні, далекі від національної культури і релігійної традиції українського народу. У правовій державі, демократичному суспільстві гарантується вільний світоглядний, віросповідний вибір, якщо він не суперечить загальнолюдській етиці, не перешкоджає утвердженню сутнісності людини, інтелектуальному й моральному розвитку, цивілізованому співжиттю громадян.

2. Ураховуючи український конфесійний контекст, насамперед поліконфесійність і поліетнічність та сучасний стан міжконфесійних відносин, варто основні елементи обґрунтування релігійного плюралізму усвідомити насамперед на церковному рівні. Це сприятиме зближенню, примиренню і активному співробітництву всіх церков і релігійних організацій. Плюралізм – надійний фундамент української релігійної ідентичності і українського екуменізму, якому не стануть на заваді інші національні культури, світоглядні й конфесійні відмінності. Адже християнська культура, яка ґрунтується на Євангеліє, має спільні корені з

іудейською культурою, яка ґрунтується на Торі, із ісламською культурою, яка увібрала багато сюжетів Старого і Нового Завітів Біблії. Усі вони доповнюють одна одну і в багатьох аспектах – провіденціональному і есхатологічному, культурологічному і етичному – можуть гармоніювати між собою.

3. Вагоме значення для розвитку толерантних міжконфесійних відносин і стимулювання розвитку екуменічних начал мають незалежні від держави міжконфесійні консультативні структури: Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій, інші групові конфесійні об'єднання і товариства в центрі і в областях, а також Українське біблійне товариство, в яких рівноправно і плідно співпрацюють ієрархи, духовенство, уповноважені представники всіх основних конфесій України. У Всеукраїнській раді Церков і релігійних організацій успішно співпрацюють усі православні, католицькі, протестантські церкви, а також ісламські та іудейські конфесії. Дотримуючись принципу ротації, у цій Раді періодично головуєть представники всіх без винятку конфесій. Самі церковні ієрархи надто високо оцінюють наявність в Україні такої міжконфесійної структури, незалежної від будь-яких державних втручань і зовнішніх світських впливів. Авторитет Всеукраїнської ради у налагодженні міжконфесійних відносин і вирішенні проблем, які виникають у цих відносинах, підтверджений десятирічним її існуванням. Якщо держава, зокрема її високі очільники, прислухатимуться до думок, рекомендацій, застережень Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій і підтримуватимуть з нею контакти, то Україна стане справжньою лабораторією релігійного плюралізму, міжконфесійної толерантності і співпраці, взірцем для всієї Європи. З таким здобутком входження України до Об'єднаної Європи, її процес євроінтеграції буде прискорений і належним чином оцінений.

4. Завдяки цьому міжконфесійні відносини набувають конструктивного спрямування. Як у міжконфесійних консультативних об'єднаннях, так і на наукових і науково-практичних конференціях, круглих столах, прес-конференціях представники церков і релігійних організацій обмінюються своїм баченням стану і тенденцій розвитку міжконфесійних і державно-конфесійних відносин, демонструючи культуру толерантності й турбуючись про розвиток толерантного і демократичного громадянського суспільства в Україні. Спостерігаючи це, хочеться бути впевненим, що поліконфесійна і багатонаціональна Україна матиме постійне прискорення саме такого духовного інвестування до банку громадянської зрілості, самосвідомості українців та її практичного самовиявлення.

5. Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. Є. Сковороди НАН України свою науково-дослідницьку працю та практичне застосування здобутих результатів упродовж минулих десятиліть спрямовувало на стимулювання примирення і співробітництва усіх українських церков і релігійних організацій. Саме задля цієї мети Відділення релігієзнавства щорічно організовує і проводить практичні наукові конференції, круглі столи, зустрічі з чільними ієрархами, духовенством, пастирями християнських церков, духовними особами нехристиянських релігій. З цією метою в Києві і обласних містах на «Днях релігійної свободи» відбуваються дискусії, обмін думками, наукове і правове консультування в колі науковців-релігієзнавців, представників конфесій і широкого загалу віруючих. Як показує досвід, такі форми спілкування прокладають шлях до взаємопорозуміння і толерантності в релігійному середовищі й державно-конфесійних відносинах.

Джерела та література:

1. Deklaracja o wolności religijnej // Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. – Pallottinum: Kraków, 1967.
2. Wprowadzenie do Deklaracji o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich // Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. – Pallottinum: Kraków, 1967.
3. Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich // Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. – Pallottinum: Kraków, 1967.
4. Jesus Christ a la Ramontre de Religions – Paris, 1989.
5. Adortacia Apostolska Evangelii Saudium o głoszeniu Ewangelii w społecznym swiecie. – Watykan, 2013.

УДК 159.923.2:2

РЕЛІГІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

**Віта Титаренко
(м. Київ)**

Актуалізовано осмислення поняття «релігійна ідентичність» як певного пізнавального засобу в прагненні дати точнішу характеристику деяких аспектів сучасної духовної дійсності українського суспільства. Моделі релігійної ідентичності сучасного українця (зокрема молоді), детерміновані глобалізаційними процесами, внутрішніми чинниками – здатні змінюватися й ускладнюватися. Обґрунтовується процес поступового формування нової ціннісної матриці сучасного українця, де релігійна ідентичність – це не стала властивість, а результат принципово відкритого процесу ідентифікації.

Ключові слова: релігія, ідентичність, релігійність, суспільство, молодь.